

8. 11. 2007

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

NIKOHO TU NEZAJÍMÁ PRAVDA

ROZHOVOR

Skóre: 0.82

Název zdroje: Reflex

Datum vydání: 08.11.2007

Nadpis: NIKOHO TU NEZAJÍMÁ PRAVDA

Strana: 24

Rubrika: ROZHOVOR

Autor: KAREL HVÍŽDALA

Ročník: 18

Číslo: 45

Oblast: Časopisy - společnost a životní styl

Zpracováno: 08.11.2007 04:43

Identifikace: CZRX20071108010022 cz

Klíčová slova: práva, vězení, soud, trest, právník, odsouzení, odsouzeni, advokátů, justiční

"Častokrát se mi vracejí představy, ve kterých jsme s otcem spolu. Rudolf z mého života zmizel, ale pak je najednou zase se mnou, dává na mě pozor, mluví se mnou, hladí mě po vlasech, vozí mě ve Ferdovi, předvádí kouzelné triky, hraje na housle," píše ve své knize Praha za zrcadlem IVAN MARGOLIUS (60).

V citované knize s podtitulem Putování XX. století jste nazval první kapitolu Putování s mým ztraceným otcem. Proto se nejprve zeptám: Jaký poslední obrázek na svého nezákonně popraveného otce si uchováváte v paměti?

Když otce uvěznili, bylo mně čtyři a půl roku, takže to, co mi v hlavě uvízlo, jsou jen úlomky. Nejživější vzpomínka, která ve mně zůstala, je z jízdy autem, jemuž jsme říkali Ferda, kde měl uloženou služební ocelově modrou pistoli, kterou tenkrát dostali všichni členové vlády, alespoň tak mi to později vysvětlovala matka, a on mi předváděl, jak se střílí. Pro malého kluka to byla velká událost, velké dobrodružství. O tom píše právě v této knížce a snažím se ukázat, jak mi byl blízký, jak jsem ho skoro zbožňoval. Na druhé straně musím říci, že jsem na tom byl ještě poměrně dobře, protože jsem byl mladší než ostatní děti popravených. Šlingovi kluci, kteří byli starší, Tomáš Frejka či mladý Rudolf Slánský na tom byli mnohem hůře, protože z toho měli rozum a často je to poznamenalo dodnes. Třeba tím, že učinili nějaký krok, jehož dodnes litují.

V knize je i pasáž, kde vzpomínáte na to, jak se maminka rozhodla vám sdělit, jak váš otec zemřel a proč. Pamatujete si na to, nebo to spíš znáte z jejího vyprávění?

Samozřejmě si na to pamatuji. Ten okamžik byl hrozný hlavně pro ni a pro mě také. Já jsem na to přišel dříve, protože jsem doma v sekretáři našel spis z tohoto procesu a začal si v něm listovat. To bylo pro mě ohromně šokující.

Kolik vám tehdy bylo let?

Tak šestnáct, ale knihu jsem objevil asi o dva roky dříve. Po pravdě se ale musím přiznat, že jsem už dávno tušil, že se otci přihodilo něco nezvyklého.

Zvláštní je, že vám to nikdo neřekl, že se v okolí neobjevila žádná zlá domovnice či neomalená učitelka

Ne, nikdo mi to neřekl, už proto, že jsem měl tehdy změněné jméno, otec si to přál a matka to stihla a já se ani nechtěl moc ptát. Asi jsem se toho i trochu bál. A když jsem tu knihu našel, tak jsem jí zase nerozuměl. Kniha byla tlustá, hledal jsem v ní jen konkrétní údaje. Jen to, co se týkalo otce. Matce jsem to ale neřekl, nechtěl jsem s ní o tom diskutovat. Čekal jsem, až mi to řekne sama. Jednou, když jsme byli v Nižboru, tak si mě k sobě posadila a tam mně o tom vyprávěla. Já jsem jenom poslouchal. Ale než jsem to pochopil a plně rozuměl, tak to trvalo ještě pár let. A skutečně pořádně jsem to prostudoval až v devadesátých letech, kdy se mi dostaly do rukou zápisy z výsledků. Ty pro nás dal dohromady pan Radovan Schovánek. Ale maminka tehdy toho ani sama moc nevěděla.

Ani nemohla, připomeňme, že první rehabilitace nezákonných procesů z padesátých let začaly až později, roku 1963.

Samozřejmě, v té době všechny věci, které se týkaly těchto procesů, byly tajné a nesmělo se o tom ani hovořit. Na té debatě s matkou bylo podstatné, že přiznala, že otec nezemřel někde v zahraničí, jak mně nejprve říkali.

Vaše maminka v knize Na vlastní kůži píše, že vaše první reakce byla: Takže táta vlastně zemřel pro své přesvědčení.

To vyplývá i z jejich posledního setkání s otcem před popravou. Táta mamince řekl, že četl knihu

Lidé s čistým svědomím, a tím jí de facto zřetelně sdělil, že všechno, co dělal, byla čestná práce a že z jeho hlediska to bylo správné a že by se nemohl ani zachovat jinak.

Jak byl váš otec politicky zaměřen?

Před válkou byl otec politicky neangažovaný, studoval práva a do politiky se vůbec nepletl. Jeho tatínek byl sociální demokrat, byl členem strany, ale otec sám se držel od politiky stranou. Před Mnichovem šel na vojnu a Mnichov pro něj znamenal tragédii, už proto, že jako voják nemohl republiku bránit. Otec, který uměl hodně řečí - anglicky, francouzsky, německy, španělsky - , před válkou procestoval celou Evropu, byl i ve Spojených státech, ale naše neochota se bránit a zrada Západu se ho silně dotkly, i když byl hodně kulturně orientován na Západ. To byl důvod, proč se s nadějí otočil na Východ stejně jako v té době spousta jiných Čechů včetně Beneše.

K tomu ale přispěly i zážitky z koncentráků.

Jistě: Nejprve byl v lodžském ghettu, potom v Osvětimi, Dachau a v dalších menších táborech okolo. V koncentracích ztratil všechny příbuzné i rodiče. Proto po válce, když se vrátil do Prahy, celkem naivně uviděl v komunistické straně nějakou cestu k lepšímu životu.

Chtěl napravit to špatné, co se stalo před válkou, a chtěl vybudovat lepší zemi.

A o procesech ze třicátých let v SSSR, které byly rovněž vykonstruované a v nichž Stalin nechal zlikvidovat i vojenské elity, nevěděl?

O tom věděl, ale byl přesvědčen, že takhle se vyvíjí jakýkoliv radikální systém, že vše nové musí projít různými etapami. Že Stalin zavraždil milióny lidí, to asi úplně nevěděl. Hlavně si myslel, že po

válce se to vylepší a že vítězství Rudé armády, což považoval za velkou věc, systém změni. Podobně reagovalo mnoho lidí, i Arnošt Lustig či Ota Pavel. Z dnešního kontextu to vypadá jako silně naivní přístup, ale ti lidé to tenkrát takhle vidět ještě nemohli. Navíc se vrátili z lágrů, byli dlouho odtrženi od skutečného života a informací, a proto bohužel do toho po hlavě vlezli.

Jak tyhle skutečnosti ovlivnily vaši politickou orientaci?

Za prvé jsem se rozhodl, že se do politiky nikdy plést nebudu, a taky mě to nikdy ani moc nezajímalo. Vystudoval jsem architekturu. Když byly v Británii volby, volil jsem liberální demokraty, i když je to nejmenší strana. V politice jsem ale cítil v jakémkoliv případě něco propastného, a to i v zaběhlé a staré demokracii, jako je Británie. Vždyť to vidíme i dneska v České republice: stačí se podívat na to, jak se politici chovají k vítěznému návrhu z mezinárodní soutěže pana Kaplického, a to je již osmnáct let po pádu komunismu. Politik - podle mého nazírání na svět - není nikdy velmi morální člověk, jenž má nějaké principy a zásady, kterých by se držel nebo mohl držet. Jeho prací je manévrování mezi nejrůznějšími názory tak, aby si zachoval svoji pozici, moc a měl na své straně veřejné mínění. Tím pádem musí - jestli nějaké principy má - na ně rychle zapomenout. Rozhodně je nemůže dodržovat. Tohle bych nedokázal a to je důvod, proč se o politiku nezajímám. Otec na to také přistoupil, ale on politik nikdy nebyl: byl právník a hospodář, ekonom.

Odkdy byl v komunistické straně?

Od roku 1945, na stranické schůze prý nechodil a Rudolfa Slánského například vůbec osobně neznal, nikdy se s ním do procesu nesetkal.

Z knihy vaší matky se mi zdá, že se ho i trochu bál

Je to možné. Ono totiž bylo vidět, že Rudolf Slánský a několik dalších lidí asi nebyli dost slušní lidé. A v tom je i problém vnímání tohoto procesu se skupinou Rudolf Slánský a spol. Protože když dneska někdo tento proces zmíní, panuje obecné přesvědčení, že ti odsouzení byli stejně všichni uličníci. Je pravda, že lidé jako Slánský, Reicin, Šváb nebyli moc solidní lidé, ale na druhé straně tam byli lidé jako Clementis, Frank či můj otec a ti s represáliemi neměli nikdy vůbec nic společného, byli to jen odborníci, kteří vykonávali svou práci. Rozhodně nešlo o jeden typ lidí. Bohužel veřejnost v České republice tohle nezná.

Historik Karel Kaplan, který se touto dobou zabývá, mi na to, proč tomu tak je, řekl, že je to tím, že dnešní doba je opět příliš ideologická a zjednodušuje. Nemáte strach, že je to nebezpečné, protože stejně snadno se pak může zase karta obrátit za čas, až vyrostou mladší historici, proti nim?

To nebezpečí existuje vždycky, když se staré události řádně nevysvětlí, když se všechno dělá jen bílé nebo černé, když převládne ideologický rastr. Ted' je právě 55. výročí procesu s Rudolfem Slánským a spol., ale jak vidíte, nikdo se o to nezajímá. Již při 50. výročí jsem napsal hlavnímu redaktorovi Lidových novin, že by bylo dobré připomenout, o co vlastně šlo. A jeden mladý redaktor, kterému šéfredaktor můj dopis předal, mi napsal v tom smyslu: "Já Vašeho otce neznám, ale Váš otec byl komunista na vysokém místě, a proto si trest smrti zasloužil." Tato sprostárna mě šokovala. Právě tento dopis mě vyprovokoval k napsání knížky Praha za zrcadlem.

Kdo to byl, prozradíte jeho jméno?

Ne, to je jedno. Důležité přece je, že takhle uvažuje mladý novinář, který vystudoval v devadesátých letech a měl by naopak mít vždycky snahu se dobrat pravdy, a ne přebírat jen ideologická klíšé. Představa, že každý, kdo byl kdy komunista, je zločinec, je příšerná. Je to stejná hloupost, jako když někdo tvrdí dnes, že každý podnikatel je zloděj a tunelář a patří do vězení.

Co jste pro skutečnou morální rehabilitaci svého otce udělal?

Snažím se o to, aby byla ustavena nějaká vládní komise či komise historiků, která by i tyto procesy s komunisty řádně prošetřila: oni totiž i ti, co se na nezákonnostech podíleli, byli odsouzeni za něco jiného, než za co by měli být souzeni. To je hlavní důvod, proč by se mělo vše znovu řádně prověřit. Mně nejde rozhodně o nějakou mstu. Já vím, že již za komunistů byly čtyři rehabilitační komise, ale žádná z nich nikdy nezveřejnila úplnou pravdu. Výsledky ani jedné z těch komisí nebyly veřejně publikovány, nepočítáme-li výsledky té poslední, jež vyšly v době komunismu díky Jiřímu Pelikánovi jenom na Západě.

Bohužel v Čechách a na Moravě není řádně zpracované období německé okupace, padesátá léta ani období tzv. normalizace

To všechno na nás teprve čeká a bohužel ani dnešní politici o tyhle věci nemají zájem. Když jsem se setkal s prezidentem Klausem při jeho návštěvě Británie a představil jsem se mu, jen sklopil oči, podepsal mi fotogra . i a zmizel. Od té doby jsem pak asi dva roky nedostával v Londýně žádné pozvání na velvyslanectví, vyřadili mě z databáze za to, že jsem asi připomněl příběh svého otce.

Když jsem pak jednou jel do Prahy, protože jsem si myslel, že jsem se třeba spletl a že je to všechno jinak, napsal jsem mu dopis, že bych se s ním rád setkal a promluvil si s ním o mém otci. Po uplynutí asi pěti neděl, to už jsem byl dávno zase v Londýně, jsem dostal dopis od prezidentova šéfa tiskového odboru, v němž stálo, že jakékoliv otázky, které mám k panu prezidentovi, budou odpovězeny na jeho webové stránce. Ani prezident Havel nedokázal, aby se tyto věci řádně prošetřily, i když to navrhoval v prvních dnech svého prezidentství. Je to smutné a dnes si myslím, že za mého života se už nic nezmění. A rovněž Dubček v roce 1968 neměl dost odvahy, aby pozval na

Hrad pozůstalé popravených a vyznamenal veřejně jen ty, co přežili. Mrtví pro naše politiky neexistují.

Dubček poslal Černíka, aby matce odevzdal metál tajně v bytě.

Máte děti, které by v té snaze o rehabilitaci dědy pokračovaly?

Ano, mám pět dětí. Musel jsem tu vyvražděnou rodinu nějak nahradit. Ale nevím, jestli to někoho z nich, když žijí v Británii, bude ještě zajímat.

Dokázal byste tady žít?

Přiznám se, že ne. Matka tu žije, ta se vrátila z emigrace. Ale já vlastně odjet musel, protože na architekturu mě sice jako zázrakem vzali, ale brzy jsem se dozvěděl, že bych nedostal práci. Bylo to napsáno v mých kádrových materiálech, proto jsem se rozhodl v roce 1966 odjet, lépe řečeno zůstat v Británii. Původně jsem tam byl jen na prázdninách.

Proč byste tu nedokázal žít ani dnes?

Hlavně proto, že tu nikoho nezajímá pravda, že je možné, aby vám mladý novinář napsal, že tatínek si to zasloužil, anebo když zažijete, jak prezident před vámi uteče, to jsou situace, s nimiž se nemohu smířit. Přece otec byl sice komunista, ale jinak jako náměstek ministra zahraničního obchodu neudělal nic špatného, jen podepisoval pro Československo výhodné zahraniční smlouvy se Západem. To je vše. Politici - žádní - se nemohou nikdy vyzout z toho, co bylo: je to jejich dědictví, se kterým by se měli vyrovnat.

Před pár lety tu ale proběhla konference o procesu s Rudolfem Slánským. S jejími výsledky jste

rovněž nespokojen?

To je pravda, ale to nešlo o soustavnou práci. Jednotlivé referáty pak sice vyšly knižně, ale šlo jen o dílčí bádání. Archívy k tomuto procesu nejsou dodnes řádně zpracované. I matka se snažila, aby se otcův případ řádně prošetřil, ale nikdy se nic nestalo. A když se zeptám advokátů, i těch nejrenomovanějších, všichni mi říkají, že to nemá vůbec cenu. Já nechci hnát někoho před soud nebo se nedejbože mstít, já jen chci, aby se řekla pravda.

Jak si vy sám po prostudování všeho dostupného vykládáte mechanismus totalitní moci, který vedl k justiční vraždě vašeho otce a dalších obětí totalitní moci?

Domnívám se, že všechny tyto procesy byly přímo řízeny z Moskvy a že Stalin si procesy přál, protože se bál Tita a jeho samostatné politiky. Chtěl, aby z něj všichni měli strach a plně se mu podřídili. Aby nedošlo k žádnému odštěpení od Sovětského svazu. A můj otec jako nepolitik se do toho procesu dostal proto, že se výkonem své funkce snažil nastolit prosperitu Československa, což by vedlo k větší samostatnosti. To se samozřejmě Stalinovi nelíbilo, on chtěl, aby všichni byli závislí na SSSR. Jenže v těch procesech více či méně byli namočení všichni naši tehdejší politici, tak samozřejmě nemohli mít zájem na úplném objasnění ničeho. Odvaha dnešních politiků jde jen tak daleko, aby se řádně rozkryly procesy s nekomunistickými oběťmi. Nejspíš proto se dodnes za popravu mého otce nikdo mámě ani mně neomluvil.

IVAN MARGOLIUS, narozen v Praze roku 1947, vystudoval architekturu na ČVUT a v Londýně na polytechnice. Pracoval pro firmy Normana Fostera, SOM a Yorke Rosenberg Mardall, kde například postavil Severní terminál v Gatwicku, nemocnici v Oxfordu, univerzitní budovu pro Brunel University. Publikoval ve snaze rozšířit znalosti o Praze a Československu v zahraničí. Je mimo jiné autorem průvodce Prague - a Guide to Twentieth Century Architecture (1994), knihy o kubismu Cubism in Architecture (1979), o historii automobilky Tatra - The Legacy of Hans Ledwinka (1990). S architektem Janem Kaplickým napsal knihu Česká inspirace - Czech Inspiration (2005).

POLITIK - PODLE MÉHO NAZÍRÁNÍ NA SVĚT - NENÍ NIKDY VELMI MORÁLNÍ ČLOVĚK, JENŽ MÁ NĚJAKÉ PRINCIPY A ZÁSADY, KTERÝCH BY SE DRŽEL NEBO MOHL DRŽET. JEHO PRACÍ JE MANÉVROVÁNÍ MEZI NEJRŮZNĚJŠÍMI NÁZORY TAK, ABY SI ZACHOVAL SVOJI POZICI, MOC A MĚL NA SVÉ STRANĚ VEŘEJNÉ MÍNĚNÍ.

TEXT KAREL HVÍŽDALA
AUTOR JE NOVINÁŘ A SPISOVATEL

Foto - Pravdu o svém otci začal Ivan Margolius objevovat v šestnácti letech
"Odvaha dnešních politiků jde jen tak daleko, aby se řádně rozkryly procesy s nekomunistickými oběťmi," říká Ivan Margolius
FOTO PETR JEDINÁK

Zpracovatel: Anopress IT a.s.